

Pääkirjoitus

Minna Kaljonen^a, Piia Jallinoja^b & Pekka Jokinen^c

Ympäristöpoliittinen ruoka

Ruolan ympäristöpolitiikka keskittyi pitkään vain maataloustuotantoon ja sen ohjaukseen, mutta viime aikoina ruokajärjestelmän eri osat ja niiden väliset kytkennät on alettu tunnistaa vahvemmin aktiivisen ympäristöpolitiikan kohteeksi. Ruolan ympäristövaikutuksia arvioivat tutkimukset ovat korostaneet, että tulevaisuudessa pelkkä tuotannon resurssitehokkuuden parantaminen ei riitä ympäristövaikutusten pienentämiseksi, vaan meidän on arvioitava uudelleen myös kulutustamme sekä vähennettävä ruokahävikkiä. Näin se, mitä syömme -- tai jätämme syömättä -- on mitä suurimmassa määrin ympäristöpoliittinen kysymys.

Etsimme avoimella kirjoittajakutsulla Ympäristöpoliittinen ruoka -teemanumeroon kirjoituksia, jotka konkretisoivat ruolan ympäristöpolitiikan uusia muotoja ja käyvät keskustelua sen kohdennuksista. Ruolan ja syömisen yhteyttä ympäristökysymyksiin tutkitaan tällä hetkellä Suomessa varsin laajasti ja eri tieteenalojen parissa. Tavoitteenamme on ollut kartoittaa ja koota tarkasteluja ruokapolitiikan ja ruolan kulutuksen erilaisista paikoista ja muodoista. Tässä yhteydessä kiitämme Alue ja Ympäristö -lehteä siitä, että se on tarjonnut tällä teemanumerolla ajantasaisen keskustelufoorumin alan kotimaiselle tutkimukselle.

Monet teemanumeron kirjoituksista katsovat ruokakysymystä arjen näkökulmasta. Ne kysyvät, mikä arkisissa ruokailu- tai kulutustavoissa voi muuttua ja miten nämä muutokset tapahtuvat. Kirjoitukset etsivät käsitteistöä etenkin käytäntöjen ja hoivan tutkimuksesta. Näiden käsitteiden avulla arkiset ruokailukäytännöt muuttuvatkin merkityksellisiksi ja ymmärrettäviksi. Käsitteet auttavat myös tarkastelemaan jokapäiväisen syömisen muutoksia. Outi Koskinen kollegoineen analysoi ruokahävikin vähentämistä rukkaamisena, affektiivisena käytäntönä ja eettis-politiittisena toimintana. Minna Kaljosen ja kumppaneiden artikkeli taas keskittyy siihen, miten kasvispainotteinen ruokailu haastaa kouluruokailun käytäntöjä. Kirjoittajat päättelivät, että kouluruokailun muutokset vaativat yhtäläillä pitkäjänteistä käytäntöjen mukauttamista ja rukkaamista, mutta myös uusia ajattelutapoja. Myös Galina Kallio korostaa tuoreessa ruokapiirien toimintaa koskevassa väitöskirjassaan ruolan jakamiseen liittyviä käytäntöjä. Julkaisemme Kallion väitöslektion osana tätä teemanumeroa.

Minna Santaojan ja ”lounaskollektiivin” keskustelun avaus tarttuu arkiseen ruokailuun autoetnografisella otteella. Kirjoitus kertoo, että yhdessä lounastavan tutkijaryhmän päivittäiset kulutusvalinnat ovat samaan aikaan sekä rutiininomaisia että aina uudelleen neuvoteltuja. Annukka Valkeapää tuo keskusteluun käyttäytymisen tutkimuksen näkökulman esittäessään, että jos lihan kulutusta halutaan vähentää, kasvispainotteisesta ruoasta on tehtävä edullista, helppoa, herkullista ja hyväksyttävää. Valkeapää painottaa elintarviketeollisuuden ja päätöksentekijöiden roolia käyttäytymisen muutoksen tukena. Myös Kaljonen *ym.* ja Santaoja *ym.* tunnistavat koulu- ja lounasruokailun keskeiseksi institutionaaliseksi käytännöksi, joka ohjaa suomalaisten

a. Suomen ympäristökeskus, minna.kaljonen@ymparisto.fi, b. Tampereen yliopisto, piia.jallinoja@uta.fi, c. Tampereen yliopisto, pekka.t.jokinen@uta.fi

päivittäistä ruokailua. Artikkelit korostavat, että ruoan ympäristöpolitiikassa on huomioitava nykyistä vahvemmin arkista ruokailua ja kulutusta ohjaavat instituutiot ja toimijat. Koulu- ja lounasruokailun henkilökunnasta onkin tullut keskeisiä ympäristöpoliittisia toimijoita. Heidän toimijuutensa ymmärtäminen on olennainen lisä ruoan ympäristöpolitiikan tutkimukseen.

Teemanumeron artikkelit tuovat uutta käsitteistöä ruoan ympäristöpolitiikkaa koskevaan keskusteluun. Ne muistuttavat, että ruoka ei ole vain valintoja vaan myös huolenpitoa ja hoivaa toisista, ympäristöstä ja terveydestä. Teea Kortetmäen artikkeli laajentaakin käsitteistöä ruokaoikeudenmukaisuuden suuntaan. Sen mukaan ympäristöoikeudenmukaisuuden linkittäminen osaksi ruokaoikeudenmukaisuutta ei ole kitkatonta vaan voi johtaa myös ristiriitaisiin tavoitteisiin. Kortetmäki erittelee ristiriitoja kasvisperäisen ruoan ja lähiruoan tarkastelulla ja etsii käsitteistöä, jonka avulla ympäristötekijät voidaan liittää osaksi ruokaoikeudenmukaisuutta. Myös Annika Lonkilan ja Markus Vinnarin kirjoittamat kirjarvostelut liittyvät oikeudenmukaisuuden tematiikkaan tuomalla esiin tuotantoeläinten huomioimisen osana kestävää ruokajärjestelmää.

Käsitteellisten avausten ohella tämän teemanumeron artikkelit tarjoavat avauksia ruoan ympäristöpolitiikan tutkimusmenetelmiin ja -otteisiin. Kaljosen *ym.* artikkeli tarkastelee kokeilevan tutkimuksen mahdollisuuksia ruokavaliomurroksen tukena. Lonkila kirjoittaa Despret'n innoittamana siitä, miten tutkimus voisi herkistyä eläinten välittämille viesteille. Santaoja puolestaan tuo kirjoituksessaan esille uusia näkökulmia allergioiden, ympäristön ja kulutuksen suhteista. Mielenkiintoisesti kuitenkin yksi perinteinen ympäristöpolitiikan aihealue kirjoituksista puuttuu kokonaan: poliittiset ohjauskeinot ja julkinen ohjaus. Mikä niiden merkitys ruokailukäytäntöjen ja ruokavalioiden murroksessa voi olla? Piiloutuuko ruoan ympäristöpolitiikka nyt liikaakin hitaisiin ja mukautuviin käytäntöihin? Voiko ruokajärjestelmää muuttaa muuten kuin pienin askelin käytäntöjä rukkaamalla? Mistä löytyvät ruokajärjestelmää uudistavat voimat ja vaateet? Mikä on markkinoiden ja elintarviketeollisuuden rooli ruokajärjestelmän murroksessa ja ympäristöpoliittisiin haasteisiin vastaamisessa?

Ruoka tulee säilymään polttavana ympäristöpoliittisena kysymyksenä tulevina vuosina. Vastauksia näihin kysymyksiin on etsittävä ympäristö- ja yhteiskuntatieteiden vahvalla yhteistyöllä. Ratkaisujen löytämiseksi tieteenalojen raja-aidat on rikottava, ehkä yhä vahvemmin kuin tähän mennessä.

Minna Kaljonen, Piia Jallinoja, Pekka Jokinen